

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Бисер Йорданов Кръстев
преподавател в катедра „Икономика и финанси“
при Висше училище по агробизнес и развитие на регионите

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор ”

в Област на висше образование **3. Социални, стопански и правни науки**

Професионално направление **3.8. Икономика**

Докторска програма „**Финанси, застраховане и осигуряване**“

Автор: Дженис Сина

Тема: „Arbitration as a Form of Alternative Dispute Resolution and its Application in Financial Disputes” („Арбитражът като форма за алтернативно разрешаване на спорове и приложението му при финансови спорове“)

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 259 от 27.06.2023 г. на Ректора на Висше училище по застраховане и финанси проф. д.ю.н. Борис Велчев съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: **„Arbitration as a Form of Alternative Dispute Resolution and its Application in Financial Disputes” („Арбитражът като форма за алтернативно разрешаване на спорове и приложението му при финансови спорове“)** за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“. Автор на дисертационния труд е **Дженис Сина** – докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Финанси“ при ВУЗФ с научни ръководители **проф. д.н. Мариела Деливерска и проф. д-р Люпчо Стойчески**.

Предадените от докторанта материали включват документи по представен опис, както следва: дисертационен труд, автореферат, декларация за оригиналност и достоверност, справка за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8. Икономика, списък на публикациите по темата на дисертационния труд, копия на тези публикации, резюмета на публикациите и автобиография. Списъкът с материали е пълен и съответства изцяло на изискванията на чл. 50 от Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ, приет с Решение на АС, Протокол №6/21.06.2023 г.

2. Кратки биографични данни за кандидата

Докторант Дженис Сина завършва своето висше образование като „Бакалавър“ през 2016 г. в Юридическия факултет на Университета в гр. Тирана, Албания. През 2018 г. тя придобива ОКС „Магистър“ по криминални науки в същия университет. През месец октомври 2019 г. повишава своята квалификация, като завършва успешно професионален курс за обучение и квалификация за лицензиране като медиатор. През 2020 г. придобива лиценз за адвокат.

Дженис Сина започва трудовата си кариера като адвокатски чирак в юридическа кантора „Юлиан Кола“ през периода 2014-2016 г. След това работи две години – от 2017 до 2019 г. в

нотариалната кантора на нотариус Мимоза Сина като чирак. Дженис Сина стажува до месец юли 2020 г. в Органа за финансов надзор като част от програма „Отлични студенти“. От началото на 2020 г. тя практикува като адвокат по гражданско и семейно право, а от месец март 2021 г. е преподавател във Факултета по социални науки към Университета в гр. Тирана.

3. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е с общ обем от 162 страници. Той се състои от въведение (5 стр.), глава първа (56 стр.), глава втора (37 стр.), глава трета (9 стр.), глава четвърта (38 стр.), заключение (4 стр.) и списък с използваната литература (9 стр.). Дисертацията съдържа също така заглавна страница, резюме и съдържание (общо 4 стр.). В нея са включени 9 фигури. Използваната литература обхваща 115 източника, като всички те са на английски език и са ползвани от интернет.

Във въведението са представени социалната справедливост на изследването, неговият предмет и неговата цел. Авторът е формулирал една основна, три специални и една спомагателна хипотези, чиято достоверност следва да бъде потвърдена или отхвърлена. Той е представил изследователските методи, които използва, времевата рамка, информационната база на дисертационното изследване и степента на развитие на проблема.

Глава първа, озаглавена „Теоретични основи на арбитража“, е с обем от 56 страници и се състои от седем параграфа. В първия от тях е извършен преглед на теоретичните концепции и постановки, лежащи в основата на арбитражната теория. Във втория параграф са систематизирани дефинициите на понятието „арбитраж“ от различни гледни точки. В третия параграф арбитражът е анализиран във функционален аспект като съвкупност от дейности, правила и процедури. В четвъртия параграф е описан арбитражният процес и фазите, през които той протича. В петия параграф докторантът е извършил подробна класификация на различните видове арбитражи – вътрешен, международен, международен търговски, ad-hoc арбитраж, бърз арбитраж и институционален арбитраж, като ги характеризира и изяснява задълбочено. В шестия параграф са представени предимствата на арбитража в сравнение със съдебния спор между две страни, а в последния параграф на глава първа са характеризирани другите форми на алтернативно уреждане на спорове (преговори, медиация, помирение) и техните предимства и недостатъци.

Глава втора е озаглавена „Арбитражно споразумение“. Тя е изградена от три параграфа и общият ѝ обем е 37 страници. В първия параграф се извежда дефиниция на арбитражното споразумение. Коментират се неговото предназначение и неговото приложение. Изяснени са предимствата и недостатъците на арбитражното споразумение. Във втория параграф авторът разграничава три вида арбитражни споразумения – арбитражна клауза, арбитражни актове и арбитражно споразумение, включено чрез препратка. Той извършва сравнителен анализ на техните специфики, като извежда и техните прилики и разлики. В третия параграф са представени основните характеристики на арбитражното споразумение, неговите елементи и разпоредбите, които то съдържа.

Глава трета е озаглавена „Прилагане на арбитражното производство“. Тя е с обем от 9 страници и се състои от два параграфа. В първия параграф дисертант Дженис Сина е представила спецификите на арбитражната процедура, нейната цел и механизма на нейното реализиране. Във втория параграф на глава трета са изяснени стъпките (етапите) на протичане

на арбитражната процедура, включващи инициране, избор на арбитър, предварително изслушване на страните, обмен на информация, подготовка, изслушвания, оповестяване и постановяване на решение.

Глава четвърта е озаглавена „Използване на арбитраж при финансови спорове“, като обемът ѝ е 38 страници. Тя се състои от 5 параграфа. В първия параграф са изяснени спецификите на арбитража, свързан с решаването на финансови спорове, предпоставките, които водят до неговото разпространение, както и тенденциите и перспективите пред бъдещото му развитие. Във втория параграф дисертантът анализира специфичните особености на арбитража в областта на международното банкиране и финанси. В третия параграф са изследвани основанията и причините, поради които банковите институции предпочитат международния арбитраж. Най-общо те се свеждат до редуциране на поеманите от кредитните институции рискове. В четвъртия параграф са описани най-често срещаните арбитражни спорове между финансови институции и техни контрагенти, както и институциите, които участват в арбитражните процедури (напр. Международния център за уреждане на инвестиционни спорове към Световната банка). В петия параграф на глава четвърта авторът е представил технологията за уреждане на финансови бизнес спорове и търговски спорове чрез арбитражни процедури и ползите, които извличат спорещите страни.

На основата на посоченото по-горе може да се обобщи, че дисертант Дженис Сина притежава необходимите теоретични и методологически познания, свързани с темата на дисертационния ѝ труд. Тя е способна да извършва самостоятелни научни изследвания, да формулира изследователски хипотези и да стига до логически изводи и заключения. От информацията, която се съдържа в представената от нея декларация за оригиналност и достоверност считам, че дисертационния труд не е заимстван от чужди публикации, в него ясно личи авторовото участие и той отразява коректно научните възгледи и позиции на докторанта.

4. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

В автореферата към дисертационния труд са формулирани научните приноси на докторанта. Те могат да се обособят в две основни групи. Първата от тях съдържа приносите с теоретико-методологичен характер, а втората – приносите с научно-приложен характер.

В това отношение **приносите с теоретико-методологичен характер** в дисертационния труд са следните:

1. Извършен е критичен обзор на научната литература и основните теоретични концепции в областта на арбитражната теория;
2. Предложен е модел за подобряване на възможностите за осигуряване на ефективна арбитражна система за разрешаване на финансови спорове;
3. Систематизирани са икономическите ефекти от използването на арбитражната медиация при разрешаването на финансови спорове без използване на съдебно производство.

Приносите с научно-приложен характер в дисертационния труд са следните:

1. В научно-приложен план е доказана валидността на формулираната в началото на дисертационния труд основна хипотеза, че арбитражът е подходящ механизъм за ефективно алтернативно разрешаване на финансови спорове;

2. Проведено е проучване относно възможностите за подобряване на координацията и сътрудничеството между компетентните органи при прилагането на арбитража при разрешаването на финансови спорове;

3. Изследвани и емпирично доказани са предимствата на арбитража при разрешаването на финансови спорове;

4. Направено е предложение за подобряване на договорните условия във връзка с арбитража на финансови спорове между търговските дружества.

Във връзка с изложеното по-горе смятам, че приносите в дисертационния труд отразяват вярно и точно неговите научни достойнства, както и значимостта му за развитието на науката и практиката в областта на изследването и решаването на проблемите, свързани с използването на арбитража като алтернативна форма на уреждане на финансови спорове.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд

В представения от дисертант Дженис Сина списък на публикациите се съдържат три броя научни публикации.

По вид и трите публикации са научни статии. Първата и втората от тях са публикувани в сп. „Пари и култура“, а третата е публикувана в сп. „VUZF Review“. И двете списания са включени в Националния референтен списък на съвременните български научни издания с научно рецензиране.

Първата публикация е озаглавена: „Agreement to Arbitrate Financial Disputes Between Companies“. Публикувана е в бр. 1 от 2023 г. на сп. „Пари и култура“, с. 16-29.

Втората публикация е озаглавена: „Arbitration as a Means of Alternative Resolution of Financial Disputes Between Companies“ и е публикувана на с. 22-33 в бр. 4 от 2022 г. на сп. „Пари и култура“.

Третата публикация е със заглавие: „Settlement of Financial and Banking Disputes by Arbitration“. Тя е публикувана в сп. „VUZF Review“, Том 8, бр. 1 от 2023 г., с. 42-52.

Трите научни статии на Дженис Сина са публикувани на английски език. Тя е техен единствен автор. Статиите са тясно свързани с темата на дисертационното изследване. Това ми дава основание да обобщя, че те допринасят съществено за развитието на финансовата теория и практика.

6. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

Според приложената от докторант Дженис Сина справка за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“ в професионално направление 3.8. Икономика тя има 80 точки. От тях 50 точки се присъждат за разработения от нея дисертационен труд и 30 точки – за публикуваните в нереферирани списания с научно рецензиране 3 публикации. Следователно общият минимален брой точки по групи от показатели А и Г от

таблица 1 към област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки съгласно приложенията към чл. 1а от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ е изпълнен.

7. Автореферат

Авторефератът е написан според утвърдените изисквания. В него се съдържат общата характеристика на дисертацията, нейната структура и съдържание, кратко изложение на дисертационното изследване, справка за научните приноси, списък с публикациите по темата на дисертационния труд, списък с използваната литература и декларация за оригиналност и достоверност. В автореферата са отразени основните резултати, постигнати в дисертационния труд.

8. Критични забележки и препоръки

След като се запознах внимателно с представения за защита дисертационен труд, мога да отправя две основни критични бележки към неговия автор. Първата от тях е, че във въведението не са формулирани актуалността и задачите на изследването, а втората е, че в структурно отношение дисертацията не е добре балансирана (глава първа има обем от 56 страници, а глава трета е с обем от едва 9 страници). Препоръчвам на дисертанта да задълбочи бъдещите си изследвания по темата на дисертационния труд, както и да участва със свои научни публикации в различни национални и международни конференции и научни форуми.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд има напълно завършен вид, **съдържа оригинални научни приноси** и може да служи като основа за бъдещи научни изследвания. Той **отговаря на всички изисквания** на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), на Правилника за неговото прилагане, както и на Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ. Това ми дава основание **убедено да присъдя своята положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почетното научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“** на **Дженис Сина** в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, Докторска програма Финанси, застраховане и осигуряване.

гр. Пловдив
31.07.2023 г.

Изготвил становището:
(доц. д-р Бисер Кръстев)